

בין האנלוגי לדיגיטלי

בפרשיות 'ויקהל-פקודי' מגיע ספר שמות לסיומו. שני רעיונות שזורים בספר. שמו ותחילתו של הספר מבטאים את המאבק נגד האלילות. הדיבר "לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה" (שמות כ, ד) משתזר עם ציווי ה' אל משה (שמות לד, א): "פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים... וְכַתְּבָתִּי עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים". "פֶּסֶל לָךְ" הוריש את ה"פֶּסֶל", "הַדְּבָרִים", דברי ה' החקוקים על האבן, באו במקום התמונות והצלמים. אולם, בחציו השני של הספר, מתמזגת המופשטות שבמתן תורה עם ההמחשה האומנותית שבמשכן וכליו. אלא, שהביטוי הפלסטי נותן כבוד למופשט. במרכז המשכן מצוי ארון הקודש והכרובים שעליו. הם מהווים מעין כסא-כבוד שנשאר ריק מביטוי גשמי, בו "יושב" הבלתי נראה. בהדום הכסא מצוי הטקסט, שני לוחות האבנים. לפנינו אחד המאפיינים הבולטים של המסורת היהודית לדורותיה. מול ציורי הפֶּסֶקוֹ של מיכלאנג'לו בקאפֶּלָה הסיקסטינית בוואטיקן המתארים את בורא העולם כישיש בעל הזקן הלבן, בחרה היהדות לדבוק באותיות התורה. "יֵשֶׁב בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן" (תהלים צא, א), הקב"ה, נשאר נסתר מעיני בשר ודם ומתיאור אמנותי כלשהו. לא רק מעיניו של האדם נסתר הקב"ה, אלא גם מידיעתו. "אֲסַפְּרָה כְּבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ, אֲדַמָּךְ אֲכַנְךָ וְלֹא יִדְעֶתִיךָ", נאמר ב"שיר הכבוד", המושר בבתי כנסת רבים בסיום תפילת השבת. השמות בהם אנו מתייחסים לקב"ה אינם אלא כינויים למי שמצוי מעבר לאפשרויות הידיעה האנושית. לפיכך נוהגים אנו לכנותו "הַשֵּׁם", המצוי מעבר לכל שם ומהות שאנו יכולים לייחס לו. הקבלה ביטאה זאת במושג האחרון שהתבונה האנושית יכולה לבטא: "אינסוף". כשהתבונה תופסת דבר, היא שמה אותו במדגרת גבול וגדר - דהיינו הגדרה. אין לנו גדר כזה המסוגל להקיף את האינסוף.

בין פילוסופים לנביאים

האם אין בבניית המשכן ויתור למוחשות? שתי תשובות נתנו לשאלה זאת. הן מהוות שתי קריאות מנוגדות של הטקסט המקראי. לפי האחת, נצטווה עם ישראל לבנות את המשכן מלכתחילה, עם מתן תורה. לפי השנייה - רק בעקבות מעשה העגל, כאילו מתוך פשרה, בדיעבד, עם חולשתו של העם. העם "הוכיח" בחטאו שאינו כשיר לדבוק באמונה שהיא כולה הפשטה. העם נזקק לסמלים גשמיים.

שתי קריאות אלו מלמדות אותנו רבות על קיומם של שני סוגי קוראים. קיימים באדם מעין הורמונים רוחניים שונים הקובעים את דרכי מחשבתם. מתוך כך התגבשו שני בני אדם שונים. ארשה לעצמי למתוח במקצת את המונחים הטכניים ולכנותם: האדם הדיגיטלי

והאדם האנלוגי. את השוני שביניהם ביטא הרמב"ם במורה-נבוכים כשאפיין את ההבדל שבין פילוסופים לנביאים. אריסטו (שלא כאפלטון), הפילוסוף בה"א הידיעה, פיתח את המחשבה הרציונלית מתוך כך שיצר שפה טכנית. שפה זאת היא כולה אינטלקטואלית, ורק יחידי סגולה המתמחים בה, יוכלו להבינה. הנביא לעומת זאת, לפי הרמב"ם, הביא לשיאו את המיזוג שבין אינטלקטואליות ודמיון, בשפה פלסטית ואלגורית. הפילוסוף הוא דיגיטלי, הנביא - אנלוגי.

כדי להבין את יצירתו של האדם הדיגיטלי, אנו חייבים לרכוש את שפתו המיוחדת, שפה המשתנה כמובן בכל דור. אני זוכר עוד את ה"FORTRAN" של אריסטו והכרטיסים המנוקבים בהם השתמשתי בו. מאז השתנו השפות. כל שיטה פילוסופית יצרה שפה חדשה, אלא שהיא סיבכה אותנו בכך שהיא הרשתה לעצמה לתת משמעות חדשה לביטויים הקלאסיים. אני מתגעגע ל- Visual Basic ולשפת C של דיקרט ותלמידיו. שפת הפילוסופיה התפתחה מאז בכיוון הפוך למה שהתרחש בשפות התכנות. פרס נובל לסיבוכיות מגיע להוגים הגרמניים, ובייחוד להיידגר ותלמידיו הצרפתיים. שפת C הפילוסופית הפכה אצלם לא ++C אלא להיפך - C, ולפעמים למעין גיבריש מתוחכם, כשאתה לא בטוח אם הכותב הבין את מה שהוא כתב. ואולי צדקה עשו אתנו הפוסט-מודרניסטים בסגנון הכתיבה שלהם. אילו היו מובנים, נזקם היה גדול יותר, עד לאין שיעור.

עד כאן ההוגים הדיגיטליים. הנבואה, ויורשתה האגדה, היו אנלוגיים. הם יצרו מטפורות ואלגוריות. אמנם כן, גם כאן לא תמיד ניתן להבין את הנמשל. אולם, איך ביטא זאת הרמב"ם במבואו למורה נבוכים, שיטה זאת היא (משלי כה, יא): "תְּפִיחֵי זָהָב בְּמִשְׁפָּיוֹת קָסָף". תכשיט הזהב דמוי התפוח נתון בכלי כסף עשויים רשת ושבכה. אף אם אין הוא מגיע לזהב הפנימי, יש בכסף החיצוני מספיק כדי לפתח את אישיותו ולהזין את נשמתו.

אנו כה מוקסמים מפלאי העולם הדיגיטלי שאין אנו מבינים יותר את האדם האנלוגי. המחשבוני הדיגיטלי הכחיד את סרגלי החישוב וצ"ל בהם למדתי לפני יובל שנים. ובכל זאת, אולי נוכל לסנגר על האדם האנלוגי. הבה ננסה לקרוא את השורה המוזרה הבאה: 1. ה4 ה6 2. ד4 ד5 3. פג3 פו6 4. רז5 רה7. 5. ה5 פד3... היינו יכולים להסתפק בחיפוש הדינמיקה הפנימית של הסימנים המוזרים האלה. אולם האדם האנלוגי מחפש את מה שמסתתר מעבר לסימנים אלה, דהיינו ההגנה הצרפתית שבפתיחת משחק השחמט. המחשבים הדיגיטליים ינצחו את האדם באלימות של עוצמת המיחשוב שלהם, ולמרות זאת כדברי ירמיהו (ה, כא) הם "עַם סָכָל וְאֵין לָב עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יָרְאוּ". המחשבים הדיגיטליים מאושרים בְּמִשְׁפָּיוֹת הכסף ובמשיכות הכסף שבידיהם. אבל "עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יָרְאוּ" את הדמייית המלחמה שבלוח השחמט, את הטקטיקה והאסטרטגיה הנראית לשחקן. ואם אינם רואים מעשי בני האדם, קל וחומר שהם אינם יכולים לראות ולהבין את יצירתו של הקב"ה, נפלאות המתמטיקה ונסי המדע.

על שתי הסעיפים

במאמרו החשוב והבעייתי "על שתי הסעיפים" דן אחד-העם ביסודותיה של היהדות: "אילו בא לפני אותו גוי שבקש ללמוד כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחת, הייתי אומר לו: לא תעשה לך פסל וכל תמונה – זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא". לדבריו, היהדות נבדלת מכל דת ב"נטייתה המוחלטת להרים את ההכרה הדתית והמוסרית למעלה מכל צורה מוחשית מוגבלת ולקשרה בלי אמצעי באידיאל מופשט שאין לו כל תמונה". והוא מזכיר לנו שהיוונים והרומאים היו מאשימים את היהודים שאין להם א-לוה, כי לא יכלו להבין א-להות ללא תמונה. כאשר הנצרות השתלטה על אומות העולם לא יכלה שלא לשתף עם א-לוהי ישראל "אידיאל אלוהי בצורת אדם, כדי לשכך את הצורך המורגש בלב לאידיאל יותר קרוב".

אחד העם טועה. אנו חייבים להבדיל בין המאבק נגד ההאנשה לבין ההיזקקות לדמיון ולחזון. המאבק נגד ההאנשה היא התבגרות האנושות. תולדות הידע המדע מהווים ניסיון מתמיד להתגבר על התפיסות האינפנטיליות שלנו, אך היא זקוקה תמיד להיעזר בכוח הדמיון. עשרת הדברים שבלוחות הברית זקוקים לארון קודש ולמשכן כדי לשכון בו. היהדות אינה דת דיגיטלית בלבד. היא דיגיטליות בעלת משכן אנלוגי. אנו זקוקים לשני סעיפים אלה. אפשר לעבוד ביהדות ב'אסמבלי', בשפת סף, אך היא זקוקה גם לשפות עילית הבונות את משכנה האנלוגי: הספרות, השירה, האומנות, הקולנוע, התיאטרון, וכו'. על פי רוב השפות שבזמן עדיין בשבי ההאנשה, התאוות והאינטרסים, ההשלכות הפסיכולוגיות, השנאות והפחדים, הרייטינג ובצע הכסף. בהר הבית שוכנים משכנים זרים. איך אומר קהלת "את להדר ול"קמפל", ועת להעלות את שפת הסף בהנדסה הופכית". זאת היא משימתה הגדולה של היהדות בעידן המודרני: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ אֲנִלֹּגִי וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם".